

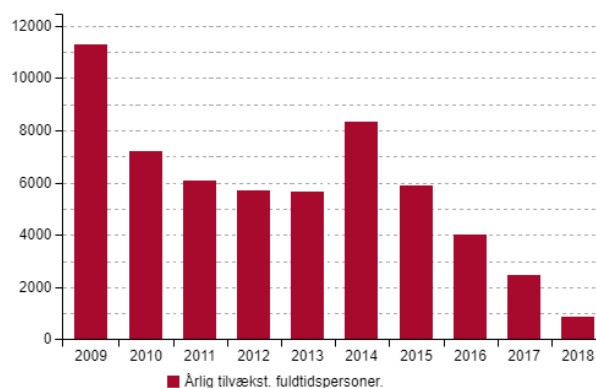
Dānija

Pašreizējais ekonomiskās situācijas raksturojums

Līdzīgi kā iepriekšējos periodos šogad bez izmaiņām uzmanības centrā dominē finanšu sektors. Paaugstinātu uzmanību no uzraugošo iestāžu un mediju puses izpelnījušās virkne lielāko banku. Ņemot vērā konstatētos pārkāpumus naudas atmazgāšanas uzraudzībā Danske Bank iekšienē, tikušas detalizētāk pārbaudītas arī citas lielākās bankas, konstatējot būtiskus trūkumus un potenciāli nelikumīgas naudas plūsmas gan Nordea bankā, gan Jyske bankā. Tā rezultātā finanšu institūciju akcijas piedzīvojušas ievērojamu lejupslīdi, visvairāk, protams, attiecībā uz Danske Bank, kam akciju cena šogad samazinājusies par gandrīz 50%. Attiecībā uz notikumiem biržā ievērojamu cieņi bijis kāds cits ar finanšu sektoru nesaistīts notikums – dāņu ražotāji pēdējā gada laikā aktīvi izplešas medicīniskās marihuānas ražošanas jomā, un oktobrī pirmais šīs nozares uzņēmums izlaida akcijas publiskā apgrozībā, saskaroties ar bezprecedenta interesi, liekot 3 dienās akciju cenām pieaugt par 200%. Šī niša tiek vērtēta kā visperspektīvākā lauksaimniecības sektora attīstībai tuvākajos gados.

Tautsaimniecība kopumā turpina pozitīvu izaugsmi. Bezdarbs valstī turpina sarukt un nodarbināto skaits pieaugt ar katru mēnesi, uzstādot aizvien jaunus rekordus un ievērojami pārsniedzot pirmskrīzes maksimumu. Vienlaikus palielinās arī darbavietu mainība, jo darba devēji aizvien vairāk konkurē par speciālistu piesaisti. Tā kā palielinās arī valsts sektorā nodarbināto skaits, izskan darba devēju aicinājumi valdībai atturēties no ierēdņu skaita vairošanas un neatņemt darbarokas privātajam sektoram.

Palielinoties nodarbinātībai un augot algu līmenim, aizvien vairāk tiek runāts par alternatīvām darbinieku piesaistīšanā, piemēram, no D-Eiropas valstīm, īpaši Grieķijas un Spānijas, kurās bezdarba līmenis ir 15-20% robežās. Tāpat tiek apsvērti varianti minimāli noteiktā atalgojuma līmeņa samazināšanai viesstrādniekiem

no trešajām valstīm, jo no jauna iebrukušo cilvēku skaits pēdējos gados pakāpeniski samazinās (sk. attēlā pa labi). Viesstrādnieki ir arī viens no iemesliem viesu skaita pastāvīgam pieaugumam mazajās lidostās Jitlandē, kur atrodas valsts lielākie industriālie uzņēmumi, jo liela daļa viesstrādnieku izvēlas īstermiņa līgumdarbu un pagaidu uzturēšanos, nepārceļoties uz pastāvīgu dzīvesvietu Dānijā. Ceļotāju skaits gada laikā Bilundā pieaudzis par 7%, Olborgā par 10% un Orhūsā pat dubultojies. No Bilundas uzsākti papildu reisi uz Varšavu un tuvākajā laikā plānots uzsākt lidojumus arī uz Prāgu un Kijevu.

Kaut arī iekšzemes kopprodukts un algu līmenis palielinās, patērētāju uzvedība ir ļoti apdomīga un šie ienākumi netiek izmantoti patēriņā. Apkopotie dati rāda, ka patēriņā izlietotā ienākumu daļa ir nokritusi līdz zemākajam līmenim kopš šī rādītāja izveides 60-tajos gados. Vēsturiski augstāko periodu šis rādītājs piedzīvoja 2000-šajos gados līdz finanšu krīzei. Līdz ar to ir secināms, ka iedzīvotāji ir guvuši nopietnu mācību, kā rezultātā papildus iegūtie finanšu līdzekļi tiek uzkrāti nākotnes drošībai, nevis izlietoti, ceļot ikdienas tēriņus.

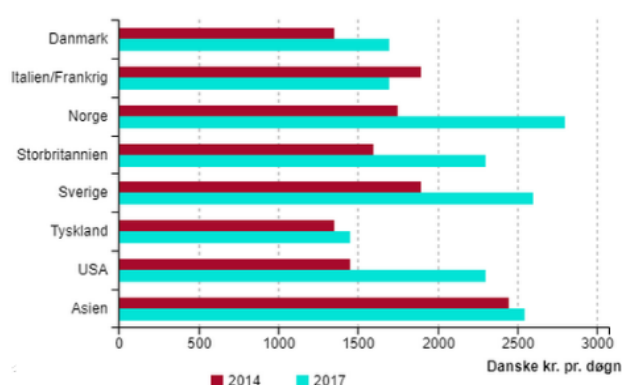
Nozaru aktualitātes

Tirdzniecība – E-komercija ar katru ceturksni turpina aizvien pieaugt, šobrīd sasniedzot jau 23% no visiem pārdošanas apjomiem. Lielāko ienākumu daļu gūst ārvalstu komersanti, nevis pašu dāņu uzņēmumi, kas tiek skaidrots ar piegādes laika atšķirībām – piegāde no vietējā uzņēmuma aizņemot vidēji 3-5 darba dienas, kas ir ievērojami lēnāk, salīdzinot ar, piemēram, Amazon piedāvāto 1 dienas piegādes iespēju. Dānijas pasts, kurš pēdējos gados cieš lielus zaudējumus dramatiskā vēstuļu skaita samazinājuma dēļ, cenšas pārorientēties un ņemt vērā sabiedrības uzvedības maiņu, izvērsot un paplašinot pakomātu pieejamību – nākamajā gadā plānots uzstādīt / atvērt aptuveni 100 jaunus sūtījumu izņemšanas / izsniegšanas punktus. Šīs tendences būtu ņemamas vērā arī Latvijas ražotājiem B2C segmentā, kas lūkojas Dānijas tirgus virzienā – lielāks uzsvars būtu liekams uz mārketingu un produktu atpazīstamības celšanu virtuālajā vidē, kā arī sadarbības izveidi ar starptautiskajām tirdzniecības platformām.

Tūrisms – Ārkārtīgi veiksmīgi valstī attīstās tūrisms – dati liecina, ka tūristu vidējie dienas tēriņi, uzturoties Dānijā, 3 gadu laikā pieauguši par 58%, kas liecina par ekonomisko augšupeju gan reģionā, gan citur pasaulē. Vislielākais izdevumu pieaugums novērots no amerikāņu, norvēģu, zviedru un britu tūristiem (sk. attēlā pa labi). Viesnīcu un restorānu asociācija informē, ka pēdējie 3 gadi ir bijuši ar augstākajiem peļņas rādītājiem vēsturē. Vienlaikus ir vērts atzīmēt, ka viesnīcas nebūt neveido lielāko apmešanās vietu skaitu – vairāk nekā puse viesu izvēlas brīvdienu mājas un kempingus, īpaši piekrastē. Tradicionāli lielākais viesu skaits nāk no kaimiņvalstīm – Vācijas un Zviedrijas. Cita starpā, Kopenhāgenā viesu skaits 10 gadu laikā ir palielinājies no 5,5 līdz 9,1 miljoniem, kas procentuāli ir viens no lielākajiem pieaugumiem starp Eiropas galvaspilsētām, atpaliekot vien no Berlīnes.

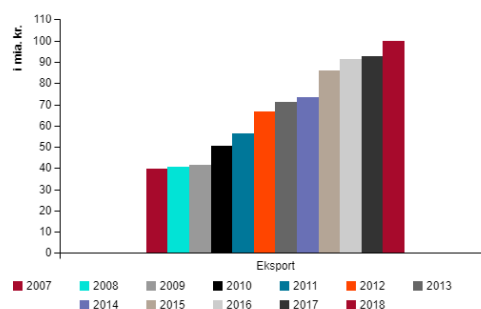
Kaut arī paši dāņu tūristi tradicionāli izvēlas vai nu brīvdienas ar auto kaimiņvalstīs Vācijā un Zviedrijā, vai lidojumus uz D-Eiropu – Spāniju, Itāliju un Grieķiju, pēdējos 2 gadus vērojams ceļotāju skaita pieaugums arī uz Latviju par 18% gadā, kas bijis straujāks kāpums nekā kopējais ceļotāju pieaugums Latvijā un vienlaikus straujākais kāpums Ziemeļvalstu ceļotāju starpā. Tas vērtējams ļoti pozitīvi, jo dāņi ir skaitliski vismazākā skandināvu viesu daļa, kuru uzmanību bijis visgrūtāk pievērst, līdz ar to augšupejošas tendences ir īpaši nozīmīgas. Vienlaikus atzīmējams, ka šī gada rudenī vienā no nacionālajiem laikrakstiem tika publicēts raksts par ceļojumu uz Latviju un Liepāju. Šo ceļojumu attiecīgā žurnāliste ieguva Latvijas tūrisma kompāniju tirdzniecības misijas laikā 2017.gada nogalē vēstniecībā. Līdz ar to papildus publicitāte, iespējams, turpinās sniegt augšupejošus tūrisma rādītājus arī turpmāk.

Lauksaimniecība – Šīsvasaras sausuma rezultātā, krītoties graudaugu ražām un pieaugot lopbarības cenām, virkne lauksaimniecības uzņēmumu nonāca finanšu grūtībās – aptuveni ceturta daļa lopkopju šobrīd nespēj norēķināties par saistībām un ir pilnībā atkarīgi no bankām. Par bankrotu ir paziņojusi otra lielākā valsts cūkkopības kompānija, kas gadā izaudzēja vairāk nekā 250 000 cūku. Lielu spiedienu izjūt arī

valsts lielākais gaļas pārstrādes uzņēmums Danish Crown, kurš vienlaikus ir arī Eiropas lielākais cūkgaļas ražotājs. Ja vēl dažus gadus atpakaļ uzņēmums bija starp nozares pelnošākajiem Eiropā, tad pagājušajā gadā tā rādītāji ievērojami atpaliek no konkurentiem. Lopbarības trūkums vismaz īstermiņā ir atstājis pozitīvu ietekmi uz Latvijas eksporta rādītājiem, kas šogad palīdzējis graudaugu pārdošanas apjomus gandrīz trīskāršot, nodrošinot lielāko daļu no 11% kopējā eksporta pieauguma Dānijas virzienā. Diemžēl šis efekts visticamāk būs īslaicīgs, un nākamgad graudaugu eksporta apjomi atgriezīsies iepriekšējā gada līmenī vai pat kritīsies. Eksporta tirgos dāņiem aizvien lielāku konkurenci rada ASV un Spānijas ražotāji, līdz ar to Danish Crown apsver nopietnus reorganizācijas plānus. Līdz šim tradicionāli pierastajā modelī zemnieki paši ir audzējuši savas cūkas, lemjot gan par to skaitu, gan barības sastāvu, gan kaušanas laiku, taču spāņu pārstrādātāji ir izveidojuši daudz efektīvāku modeli, kurā gaļas pārstrādātājs faktiski ir cūku īpašnieks, nosakot gan audzējamo skaitu, gan piegādājot barību, gan nodrošinot veterināros pakalpojumus, gan lemjot par kaušanu, savukārt zemnieki faktiski nodrošina tikai telpas un ikdienas uzraudzību / dzīvnieku apkopšanu. Tādējādi, piemēram, uz barību vien tiek panākts ievērojams ietaupījums, iepērkot un piegādājot vienu un to pašu veidu ļoti lielos apjomos, salīdzinot ar individuālu zemnieku maziem apjomiem un dažādām piedevu variācijām. Ja vēl 5 gadus atpakaļ Dānija eksportēja 2 reizes vairāk cūkgaļas nekā Spānija, tad pagājušajā gadā spāņu ražotāji eksportēja jau par 50% vairāk produkcijas nekā dāņi. Problēmas vietējiem ražotājiem pēdējos gados rada ne tikai augoša konkurence, bet arī patērētāju uzvedības maiņa – vietējā tirgū jau vairākus gadus samazinās dzīvnieku izcelsmes (gan gaļas, gan piena) produktu patēriņš, aizvien populārākiem pircēju vidū kļūstot alternatīviem augu valsts piedāvājumiem. Piemēram, Fotex ķēde (ar aptuveni 100 lielveikaliem) informē, ka šobrīd piena produktu kategorijā tā gūst apmēram 25% ienākumu no alternatīvajiem piena produktiem (sojas un kokosriekstu), lielajās pilsētās šim skaitlim sasniedzot pat 45%. Kaut gan veģetāriešu skaits valstī nepārsniedz 5% un vegānu skaits tikai 1%, vismaz 20% no sabiedrības seko veselīga dzīvesveida tendencēm, vismaz 1 reizi nedēļā atsakoties no dzīvnieku izcelsmes produktu lietošanas. Bioloģisko produktu patēriņš lielveikalos savukārt nav tik liels kā iepriekš lēsts – dati liecina, ka visvairāk bioloģisko produktu tiek izmantots publiskajā sektorā un sabiedriskajā ēdināšanā, relatīvi daudz mazākai daļai nonākot pie patērētāja pa tiešo.

Farmācija – ASV ir arī dāņu farmācijas nozares lielākais un pelnošākais tirgus, uz kuru orientējas visi eksportējošie uzņēmumi. Farmācijas nozare kopumā ir viens no Dānijas ekonomikas dzinējspēkiem ar insulīna ražotāju Novo Nordisk priekšgalā, kurš cita starpā ziņo par rekordaugstiem peļņas rādītājiem, sasniedzot 43% tīro peļņu un apsteidzot galvenos konkurentus franču Sanofi un britu GlaxoSmithKline, kuru peļņa bijusi aptuveni 30% robežās. Farmācijas un biotehnoloģiju nozares eksports 10 gadu laikā pieaudzis 2,5 reizes (sk. attēlā pa labi), savukārt Novo Nordisk viens pats nodrošina aptuveni piekto daļu no visiem valsts budžetā saņemtajiem uzņēmumu ienākumu nodokļa maksājumiem. Šis sektors šobrīd tiek dēvēts arī par vienu no visefektīvākajiem, kas ievērojami veicinājis robotizācijas attīstību un to ieviešanu ražošanā – pēdējo 5 gadu laikā industriālo robotu pārdošanas skaits kopumā aug vidēji par 15% ik gadu, īpaši liels pieaugums (par 27% pagājušajā gadā) bijis robotu “rokām” ar vismaz 3 kustīgām

locītavām, kas ir pielāgojamas daudz dažādu funkciju veikšanai. Uzstādīto industriālo robotu skaita ziņā uz 10 000 nodarbināto Dānija ieņem 3.vietu Eiropā (aiz Vācijas un Zviedrijas).

Enerģētika – Dānijas Enerģētikas aģentūra ir uzsākusi stratēģisko sadarbību ar Indiju par to, kā integrēt vēja enerģiju Indijas elektroapgādes tīklā. Šai sadarbībai ir milzīgs potenciāls, jo Indija ir apņēmusies tuvāko 10 gadu laikā izbūvēt vēja parkus ar 20 reīzu lielāku jaudu nekā visi Dānijā šobrīd esošie. Attiecīgi tuvākajos gados Dānija cer dubultot savus enerģētikas tehnoloģiju eksporta apjomus. Vienlaikus valsts enerģētikas milzis Orsted izplešas arī ASV virzienā, iegādājoties vietējo uzņēmumu \$500M vērtā darījumā un tādejādi gandrīz dubultojojot savu klātbūtni šajā tirgū. Ar šo darījumu uzņēmuma pārvaldīto vēja parku jauda ASV ir kļuvusi lielāka nekā pašā Dānijā. Uzņēmums plāno turpināt vēja enerģijas attīstīšanu, paredzot investēt vēja parkos aptuveni EUR 30 mlrd. tuvāko 10 gadu laikā, no kuriem ap 80% plānoti jūrā. Paralēli dāņu lielākais biogāzes ražotājs šajā ceturksnī ir apvienojies ar valsts lielāko biogāzes iekārtu ražotāju, plānojot tuvākajā nākotnē līdzīgu izaugsmes scenāriju, kā Vestas piedzīvoja ar vēja ģeneratoriem. Uzņēmums plāno palielināt gan biogāzes ražošanas staciju skaitu no 7 līdz 15 uz vietas Dānijā, kā arī uzsākt iekārtu eksportu uz lielākajām ES valstīm – Lielbritāniju, Franciju, Spāniju. Jāatzīst, ka enerģētikas politika Dānijā ir ļoti svarīgs jautājums, un politiskā līmenī tiek darīts viss, lai saglabātu maksimālu enerģētisko neatkarību – vairākas desmitgades valsts ir paļāvusies uz fosilās enerģijas ražošanu; izsīkstot naftas ieguves apjomus, aktīvi attīstījusi vēja enerģijas ražošanu; sarūkot dabasgāzes rezervēm, sākot likt uzsvāru uz biogāzi.

Dabai aizvien draudzīgākas valsts tēls tiek celts un spodrināts nepārtraukti, regulāri ieviešot aizvien jaunas iniciatīvas arī patērētāju līmenī. Šoreiz dabas aizsardzības un izmešu samazināšanas nolūkos valdība ir ievērojami palielinājusi kompensāciju apmērus par metāllūžņos nodotajiem auto ar dīzeļmotoriem, kas ražoti pirms 2006.gada. No līdzšinējiem aptuveni EUR 300 tā ir palielināta līdz aptuveni EUR 700. Paralēli parlaments sācis aktīvi strādāt pie normatīvā regulējuma izstrādes autonomo piegādes robotu izmantošanai, īpaši galvaspilsētas satiksmes, trokšņa un piesārņojuma samazināšanas nolūkos, vadoties no līdzīgiem piemēriem Vācijā un Nīderlandē.

Investīcijas

Investīcijas Dānijā – Zaļās enerģijas tēls viennozīmīgi ir palīdzējis valstij gūt lielo starptautisko korporāciju uzmanību. ASV kompānija Facebook, kas pie Odenses šobrīd aktīvi būvē datu centru 55 000 m² platībā, šajā ceturksnī paziņojusi, ka plāno būvēt vēl vienu centru Dānijas rietumu krastā pie Esbjergas, kas būšot ievērojami lielāks un sasniegšot 250 000 m². Pa diviem datu centriem Dānijā ir arī Apple un Google plānos. Visas trīs kompānijas uzsver zaļās enerģijas pieejamību kā noteicošo faktoru datu centru attīstīšanā. Nevar noliegt, ka arī elektroenerģijas cenām ir liela nozīme – Dānijā tās ir vienas no zemākajām Eiropā priekš juridiskām personām, jo zaļās enerģijas subsīdiju lielākais apjoms gulstas uz patērētāju pleciem, padarot elektrību priekš fiziskām personām par dārgāko Eiropā, taču vienlaikus veicinot energoietilpīgu ražošanas uzņēmumu izaugsmi.

Līdz ar iedzīvotāju skaita un ienākumu pieaugumu, valstī pēdējos gadus konstanti turpina palielināties nekustamo īpašumu cenas, īpaši galvaspilsētā, kā rezultātā ļoti daudz ārvalstu investīciju ieplūst tieši šajā sektorā. Ja, piemēram, 2011.gadā investīcijas nekustamajā īpašumā bija praktiski tikai vietējā kapitāla izcelsmes, tad pagājušajā gadā vairāk kā puse investīciju jau bija ārvalstu, Kopenhāgenā sasniedzot pat 71%. To kopējais apjoms 5 gadu laikā ir vairāk kā 10-

kāršojies, lielākajiem investoriem nākot no Zviedrijas, Vācijas un Lielbritānijas. Ņemot vērā bezmaksas augstāko izglītību, Dānija jau ilgstoši ir populārs studentu galamērķis no visas Eiropas, taču vienlaikus augstās popularitātes dēļ studenti saskaras ar lielām grūtībām mājokļu tirgū. Universitāšu piedāvātās studentu kopmītnes nodrošina vien 28% no pieprasījuma, turklāt galvaspilsētā šis rādītājs ir vēl zemāks – izmitināšana ir pieejama vien aptuveni 12 000 no 72 000 studentu jeb tikai 17%. Attiecīgi valsts un pašvaldības aicina nekustamo īpašumu attīstītājus pievērst lielāku uzmanību arī šim sektoram.

Dānijas investīcijas ārvalstīs – Dāņi pēdējos 3 gadus aktīvi investē ārvalstīs, visvairāk izvēloties tuvās kaimiņvalstis – (nozīmīguma secībā) Lielbritāniju, Zviedriju, Vāciju, Norvēģiju, kā arī ASV. Visaktīvākie ir vēja enerģijas un farmācijas sektori, taču attiecībā uz Lielbritāniju tas novērojams visās nozarēs. Uzņēmumi gatavojas plānotajam Brexit nākamā gada pavasarī, un, bažījoties par iespējamām tirdzniecības barjerām, pārceļ daļu operācijas uz Lielbritāniju, ņemot vērā, ka šī valsts ir trešais nozīmīgākais dāņu eksporta tirgus. Darbības pārcelšana uzskatāmi atspoguļojas arī dāņu eksporta rādītājos – šī gada 9 mēnešos eksports uz Lielbritāniju samazinājies par ceturto daļu, salīdzinot ar analogisku periodu pērn, liecinot, ka lielai daļai uzņēmumu vairs nav nepieciešams vest produkciju no Dānijas, bet ražošanu iespējams veikt uz vietas pašā Lielbritānijā.

Kā neierasts priekšlikums sabiedriskajā telpā pavīdējusi ideja par cietumu būvniecību ārvalstīs. Kā viena no imigrantu un viesstrādnieku mērķa valstīm Dānija saskaras ar integrācijas problēmām un ievērojamu noziedzības līmeni. 29 teritorijas valstī oficiāli atzītas par geto rajoniem un, kaut arī tikai desmitā daļa no valsts iedzīvotājiem ir ārvalstnieki, starp ieslodzītajiem ārvalstnieku skaits proporcionāli veido krietni vairāk – aptuveni trešdaļu. Izmaksu samazināšanas nolūkos šobrīd tiek apspriesta iespējama cietuma izveide ārvalstīs, kurp soda izciešanai tiktu nosūtīti tie notiesātie, kam papildus cietumsodam noteikta arī izraidīšana no valsts. Lēmumu paredzēts pieņemt līdz nākamā gada beigām, un šobrīd sarunas notiek ar Rumāniju un Lietuvu, no kurām tieši Lietuva tiek uzskatīta par perspektīvāko variantu.

Sagatavojis pārstāvniecības Dānijā vadītājs G. Norlinds